

Vajdasági magyar pártpreferenciák

Politikai törésvonalak a vajdasági magyarság körében

Az 1994-es pártszakadásig a vajdasági magyarság politikájára a VMDK masszív dominanciája volt jellemző. A VMSZ megalakulását követően a politikai közéletben éles törésvonal keletkezett, ami megosztotta a vajdasági magyarságot. Közvetlenül a pártszakadást követően egy ideig a VMDK szimpatizánsok voltak többségben, a VMSZ azonban hihetetlen gyorsasággal növelte befolyását a vajdasági magyarság körében.

A VMDK szimpatizánsok táborát, amint azt egy felmérés is tanúsítja (*Szociológiai kutatás a vajdasági magyarság értékrendjéről. Balázs Ferenc Intézet, 1995.*) főleg az idősebb korosztály tagjai, a szórványban élők és kistelepülések lakói, illetve az alacsonyabb iskolai végzettségű személyek alkották. A VMDK-val szemben leginkább elutasítóak a felsőfokú végzettségű személyek és a magyar többségű városok lakói voltak.

A VMSZ támogatóinak táborára ezzel szemben a középkorosztály, az érettségizettek és diplomások, a tömbben élők, valamint a nagyvárosok lakói köréből verbuválódott. Kevésbé volt népszerű viszont a szórványban élők, az apró falvak lakói és a fiatal korosztály körében.

A VMSZ azonban sokkal gyorsabban növelte befolyását a vajdasági magyarság körében, mint ahogyan azt az említett vizsgálat jelezte. A párt népszerűségének gyors növekedése a VMSZ rugalmasabb politikája mellett azzal magyarázható, hogy az értelmiség, amely korábban elutasítóan viszonyult a VMDK-hoz, elismeréssel fogadta az új magyar párt létrejöttét. A magyar többségű önkormányzatok csatlakozásával pedig végérvényesen eldőlt a két párt közötti küzdelem, jóllehet ezt az 1996-os választásokig sem a vajdasági magyar nyilvánosság, sem az anyaországi pártok és intézmények nem voltak hajlandóak tudomásul venni. Ennek az elfogultságnak köszönhetően a VMDK még akkor is jelentős anyagi és politikai támogatásban részesült, amikor már régen elvesztette politikai befolyását a vajdasági magyarság körében. Kijózanodáshoz e téren csak a VMDK 1996-os katasztrofális választási veresége vezetett.

Az 1996-os novemberi választások azonban nemcsak a két párt vonatkozásában teremtettek tiszta

helyzetet, hanem a vajdasági magyar pártpreferenciák vonatkozásában is. A választások során ugyanis kitűnt, hogy a vajdasági magyar politikai erőket és elitet korántsem lehet csupán e két párt, a győztes VMSZ és a vesztes VMDK köré csoportosítani. A megoldásra váró érdekképviselési feladatokat illetően a magyar pártoknak merőben új elvárásoknak kell eleget tennie, ellenkező esetben a politikai élet periferiájára kerülnek.

A választások során ugyanis kitűnt, hogy a vajdasági magyarság politikailag sokkal tagoltabb, mint amilyennek korábban tűnt, valószínűleg némi önállósítással. A VMDK vezetése nyakra-főre hivatkozott arra, hogy a VMDK a vajdasági magyarság több mint 80 százalékának a támogatását élvezi. Ez az állítás nyilván akkor sem felelt meg a valóságnak, amikor a VMDK még egységes és egyetlen érdekvédelmi szervezete volt a vajdasági magyarságnak, még kevésbé volt igaz a pártszakadást követően, jóllehet, a VMDK vezetése nagy melldőngetéssel továbbra is ezt harsogta.

A már említett felmérés szerint 1995 októberében a VMDK a választók 48%-ának a bizalmát élvezte, míg a fennmaradó 52% a következőképpen oszlott meg: a VMSZ 14%, egyéb vajdasági pártok 11%, valamelyik szerb párt 2%, egyéb párt 4%, míg 21% nem válaszolt, illetve nem kívánt állást foglalni ebben a kérdésben.

A közvélemény-kutatás alapjául szolgáló kérdés egyébként így hangzott: „Ha csak egy politikai szervezetre szavazhatna, melyikre adná szavazatát?” 1. valamelyik szerb pártra, 2. a VMDK-ra (Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségére), 3. a VMSZ-re (Vajdasági Magyar Szövetségre), 4. a VMPM-re (Vajdasági Magyar Polgári Mozgalomra), 5. valamelyik egyéb vajdasági pártra, 6. egyéb, 9. nem tudja.

Megítélésem szerint a felmérés 1995 októberében nem tükrözte híven a vajdasági magyarság valós politikai értékpreferenciáit, amit az 1996-os novemberi választási eredményei egyértelműen alátámasztanak. A VMDK kiugróan magas százalékaránya nem annyira a választópolgárok tényleges pártvonzódásából adódott, hanem inkább a vizsgálatokat szervező vajdasági megbízott politikai részrehajlásából.

Erre lehet következtetni egyébként a felmérésbe beillesztett kontrollkérdés eredményei alapján is.

Míg a többi párt a másodlagos pártpreferenciák szintjén megőrizte vagy növelte potenciális támogatóit, a VMDK esetében nyoma sincs ennek a „párthűségnek”: a párt támogatottsága 48% helyett 17%-ra csökken. Nyilván ez az utóbbi adat állt közelebb a valós helyzethez.

Annak „veszélyére”, hogy a magyar szavazópolgárok egyes rétegeinek a politikai érdeklődése nemcsak a magyar pártstruktúrára korlátozódik, hanem kiterjed a szerb többségű pártokra is, a másodlagos pártpreferenciákra vonatkozó adatok már 1995-ben jelezték. Arra a kérdésre ugyanis, hogy *„Kire adná a másik szavazatát, ha két politikai szervezetre szavazhatna?”* – a válaszadók jelentős része nem a három magyar párt valamelyikét választotta, hanem az „egyéb vajdasági párt” válaszlehetőséget részesítette előnyben. Az 1996-os novemberi helyhatósági választásokon a VMSZ összességében több szavazatot kapott, mint a szerb többségű pártok színeiben induló magyar jelöltek, ami a magyar parlamenti képviselő fenntartása iránti igényt jelzi a magyar választópolgárok részéről. Ami azonban maguknak a jelölteknek a számarányát és politikai szándékát illeti, a helyzet a magyarság politikai érdekvédelmét illetően több mint figyelmeztető. Az aktív politikai szerepre vállalkozók többsége ugyanis – zömükben iskolázott, tanult emberek – nem az etnikai alapon szerveződő kisebbségi közösség felől kapcsolódik be a politikai történésekbe, hanem különböző szerb pártok vonzáskörében.

A szociológiai kutatás vezetői 1995-ben mintegy előrejelezték, hogy a pártpreferenciák előre meg nem határozható mértékű módosuláson mehetnek keresztül, hiszen a politikai élet szereplői merőben más helyzetben voltak a háború és a gazdasági zárlat idején, mint a kommunista hatalom konszolidálódási időszakában. És csakugyan, a daytoni békekötést és Milosevics hatalmának megszilárdulását követően Szerbiában felértékelődtek a baloldali pártok az újonnan színre lépő magyar politikai erők szemében. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a kommunista időszakban politikai szerepet vállaló magyarok egy része most látja elérkezettnek az időt arra, hogy a Szerbiai Szocialista Párt vagy a Jugoszláv Baloldal támogatásával ismét visszakerüljön a politikai életbe.

A szerb hatalmi pártok irányában megmutatkozó nagyfokú érdeklődés nyomán azok a politikai törvonalak, amelyek korábban a vajdasági magyarság körében legfeljebb jelzésszerűen léteztek, az 1996-os választások alkalmával csaknem szakadékká mélyültek.

Az új törvonal már korántsem a VMDK és a VMSZ között húzódik, hanem a magyar pártok és a nem magyar pártok között. Jól érzékelteti ezt a helyzetet az 1996-os választásokon a magyar politi-

kai elit beállítódása és törekvése. *A magyar képviselőjelöltek többsége (55,54 százalék) ugyanis nem a három magyar párt valamelyikében látja a politikai szereplés értelmét, hanem a szerb többségű pártokban, illetve a velük való együttműködésben.* A Vajdasági Magyar Szövetség 20, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége 22, illetve a Vajdasági Magyar Polgári Mozgalom alig több mint 1 százalékos részvételi arányával (együttesen 44,46%) szemben a magyar képviselőjelöltek több mint egynegyede, 27 százaléka „függetlenségének” hangoztatásával elhatárolta magát a vajdasági magyarság kollektív érdekképviselőjétől, mintegy 9 százaléka az ellenzéki szerb többségű pártokkal való koalícióban, 17 százaléka pedig kifejezetten szerb többségű pártok színeiben indult a választásokon.

Ezek alapján a vajdasági magyarság egységes politikai akarataról aligha beszélhetünk. Mivel a választások első fordulóján során mind a VMSZ, mind a VMDK jelöltjeinek az egytizede szerzett csak mandátumot, ez azt jelenti, hogy a magyar választópolgárok szavazatai igencsak megosztódtak. A VMDK-nak az az állítása tehát, hogy csak a vajdasági magyar politikai elit megosztott, míg a magyar választópolgárok több mint 80%-a egy emberként sorakozik fel a VMDK mögött, minden valóságálapot nélkülöző önámítás volt.

Ezek a választások megmutatták, hogy a vajdasági magyarság politikai tagoltsága komoly és részletes elemzést igényel. Elfogadva, hogy az idei választási listákon szereplő személyek, valamint a pártok és a választások szervezői alkotják a vajdasági magyar politikai elitet, azt kell mondanunk, hogy a magyarság érdekvédelmét illetően meglehetősen rosszul állnak a dolgok. Normális körülmények között, vagyis olyan országban, amelyben jogegyenlőség van, s ahol parlamentáris demokrácia folyik, magától értetődő, hogy a képzett, jeles emberek saját népcsoportjuk képviselői kívánnak lenni. Nálunk azonban más a helyzet. Az uralkodó párt megőrizte azt a régi jó szokását, hogy mindazokat, akik a közéletben boldogulni akarnak, egyszerűen „felszippantha” magába, legyen szó akár szerbekről, akár kisebbségekről. Erre a kártyára játszott a novemberi választásokon több száz magyar ember, akik közül mintegy 120-an vállalták, hogy a legkeimegyebb szerb nacionalista pártok (SZSZP, SZRP, JB) képviselői legyenek. A hatalomnak sikerült csaknem annyi magyar embert a maga oldalára állítania, ahányat a VMSZ felsorakoztatott a kisebbségi érdekek védelmében.

A választások során kiderült, hogy a magyar politikai elit számára a szerb pártok csaknem olyan vonzóak és népszerűek, mint a VMSZ vagy a VMDK, a „függetlenség” vonzó perspektíváiról nem is beszélve. Ez utóbbiak egyébként a tisztának

aligha mondható politikai játékok legérdekesebb figurái. Nyíltan már nem vállalják, hogy környezték a szocialisták szekértolójának tartsa őket, de félnek attól is, hogy a szerb ellenzéki pártok szimpátiánsaként hatalom a szerb nép árulójának, vagy valamely magyar párt tagjaként nacionalistának, külföldi bérencnek, szakadárnak tekintse őket. Egyes meglátások szerint a szerbiai többpártrendszerben azok az iskolázott, környezetükben szorgos és sikeres magyar emberek indultak független jelöltként, akik úgy vélték, hogy sikeresen elérhetik azt a tényt, hogy az SZSZP, a JB vagy más pártok bujtatott képviselői.

Az a sajátosság, hogy a vajdasági magyarság körében jelentkező pártpreferenciák messze túllépnek az etnikai közösség határán, önmagában véve politikailag akár előremutató jelenség is lehet. A komoly politikai törésvonal nem is a magyar–nem magyar pártok között húzódik, hanem a régi rendszer pártfogói és a demokratikus átalakulás hívei között, ami mély repedéseket okoz magukban a magyar pártokban is.

A magyar–magyar pártviták, vagy a magyar pártokon belüli ellentétek nem pártprogramok, vagy autonómiakoncepciók körül gyűrűznek, még ha egyesek ezt a látszatot igyekeznek is keltetni. Az igazi ellentétek a hatalomtartókhoz való viszonyulásban gyökereznek: a szocialista (posztkommunista) rendszer elfogadásában és támogatásában, illetve annak elutasításában jelentkeznek.

Ez a törésvonal, rejtve persze, megvolt korábban is. A dolgok lényegét tekintve már a VMDK szakadása is ennek a törésvonalnak a mentén következett be, amit azonban a minden hájjal megkent régi káderek ügyesen lepleztek a tagság és a nyilvánosság előtt. A párt soraiban folyó állandó ellenségkeresés, a szimulált botrányok elterelték az emberek figyelmét arról a körülményről, hogy milyen súlyos belső megosztottság alakult ki 1994 januárjában és februárjában, amikor arról kellett döntenie, hogy a VMDK mérleg „nyelveként” – egy vagy két miniszteri poszt várományosaként – odaálljon-e a Szerbiai Szocialista Párt mellé, vagy őrizze meg ellenzékiességét és függetlenségét. Hosszas viták, kötérlhúzás után sikerült a szocialistákkal való kormányalakítást megghiúsítani, ami azonban következményeiben pártszakadáshoz vezetett. Ágoston és hívei a zentai közgyűlésen azokat a személyeket távolították el a pártvezetésből, akik keresztülhúzták koalíciós elképzeléseiket.

Csupa megbízható régi káderekből állt össze a VMDK új vezetése. A szerb kommunista hatalom megbízható helytartóiként talán sikerült is volna a vajdasági magyarságot politikai felügyelet alá helyezni, ha történetesen nem jön létre a VMSZ, amely keresztülhúzza ezt a számítást. Ebből a ku-

darcból – a személyi nagyravágás a hatalmi elvárások megghiúsulásából – fakadt az a mérhetetlen gyűlölet, ami a VMSZ vonatkozásában engesztelhetlenné tette, és politikailag teljesen elvakította a VMDK vezetését.

Az Ágoston-féle párt által kikényszerített és teljességgel értelmetlen megmértetés, amely a VMDK kizárólagos legitimitását lett volna hívatott bizonyítani, visszafelé sült el. A vajdasági magyar politikai vetélytársak legázolása, megsemmisítése helyett Ágoston András szenvedett megsemmisítő vereséget. A bukás szükségszerű következménye volt a becsei „tisztújító közgyűlés”, amelyen a pártból szintén kiebrudalt Páll Sándor és hívei leváltották a VMDK teljes vezetését.

A VMSZ győzött. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a magyar választópolgárok többsége a novemberi választásokon egy emberként kiállt volna a győztes párt mellett. Erről szó sincs. Győzelmet csak a második forduló hozott, miután az ellenlábás magyar képviselőjelöltek többsége kiesett. Bár nagyjából mindkét párt ugyanolyan számú jelöltet állított (a VMDK valamivel még többet), a második forduló során a VMDK mégis katasztrofális vereséget szenvedett, képviselőjelöltjeinek alig egytizede jutott mandátumhoz. Kanizsán például mind a 19 jelöltjük kiesett. Zentán a 19-ből egy jutott be a képviselő-testületbe. Szabadkán a 42-ből kettő, Topolyán a 39-ből szintén kettő, Kishegyesen a 17-ből négy szerzett mandátumot. Ez alól a megalázó vereségsorozat alól csak Temerin jelent kivételt, ahol a VMSZ nem állított jelölteket. Itt a VMDK győzelmeskedett, és 13 mandátumot szerzett. A VMSZ viszont sikeresen szerepelt: Csókát kivéve minden magyar többségű községben relatív, Zentán és Kanizsán pedig abszolút többséget szerzett.

A választásokat követően a VMDK mint önálló politikai erő elvesztette jelentőségét. Politikai súlya, felelőssége elhanyagolható a vajdasági magyarság életében. A sajtó által teremtett virtuális valóságban azonban minden bizonnyal jelen lesz: közlemények, cikkek, elnöki és „olvasói” levelek helyettesítik a tényleges cselekvést. Valahogy úgy, ahogyan a harmadik magyar párt, a Vajdasági Magyar Polgári Mozgalom esetében történt, amely az elmúlt időszakban kizárólag a sajtó által teremtett virtuális valóságban létezett.

A választási siker mindenképpen óvatosságra kell hogy intse a VMSZ vezetését. Azzal párhuzamosan, ahogyan növekszik a párt befolyása a vajdasági magyarság körében, egyre fontosabbá válik a hatalom számára is a VMSZ politikai befolyásolásának az igénye. Ez a körülmény óvatosságra kell hogy intsen. Ugyanis, ha a VMSZ az előállt helyzetben az ésszerű együttműködésen túl jelentősen csökkentené a politikai distanciát a Szerbiai Szocia-

lista Párt irányában, ez a szervezeten belüli törésvonalat hozhat létre.

Szerbia ma jóval megosztottabb, mint korábban bármikor. Az egyik tábor: a rezsim hívei, a másik, akik a változásokat sürgetik, a világ felé való nyitást követelik. Ez a politikai megosztottság jelen van a vajdasági magyarság körében is. Döbbenetes, hogy a magyar képviselőjelöltek több mint 15 százaléka nyíltan a szerb szocialista-baloldali koalíció színeiben indult a helyhatósági választásokon. Ebből a szempontból, lévén, hogy sem a magyar érdekek képviselését, sem az ellenzéki szerepét nem vállalják, az ún. függetlenek is a hatalom malára hajtják a vizet. Ám a dolgok állása szerint a magyar pártok is megfeleezhetők ebből a szempontból. Hogy a baloldali irányultságú személyek milyen meggyőző politikai súllyal vannak jelen a szervezetben, a szocialistákkal megkötött paktumok mindennél meggyőzőbben érvelnek. Mindezek alapján arra a belátásra kell jutnunk, hogy a magyar politikai elitnek több mint a fele, mintegy 65 százaléka, a szocialista hatalomtól reméli a nagyobb szelet kenyeret, és alig 35 százalék vállalja nyíltan az ellenzékiiséget, s azon belül még kevesebben a hiteles magyar érdekképviselést.

Ez a szervilis magatartás korántsem kizárólag a vajdasági magyar politikai elit sajátja. Az, hogy Csókán a Jugoszláv Baloldal kezébe került a hatalom, Adán olyan függetlenek kezébe, akiket a Jugoszláv Baloldal és a Szerb Szocialista Párt is egyaránt a magáénak tart, a választópolgárok akaratának a kifejeződése. Mint ahogyan a választópolgárok döntésén múlt az is, hogy Becsén, Topolyán, Szabadkán a VMSZ csak a szocialistákkal való paktum révén vehet részt a községi hatalomban. Továbbá, hogy Kanizsán a reformosokkal, Kishegyesen pedig a VMDK-val együtt sikerült megtartani a magyar önkormányzatot. A VMSZ csak Zentán ura a helyzetnek, a megosztottság azonban itt is jelen van.

Miközben a szerb ellenzék, a diákok és a demokratikus átalakulás hívei több mint egy hónapja tüntető felvonulásokat rendeznek Belgrád utcáin, a vajdasági magyarság csendesen kivár, miután a választásokon, nyíltan vagy hallgatólagosan, de lepaktált a szocialistákkal. Ennek a behódoló, megalkuvó magatartásnak az okait keresve aligha kenhetünk mindent a félelemre, s tájékozatlanságra, a kisebbségek kiszolgáltatott helyzetére. Van ebben a magatartásban nem kevés számítás is, amit, ha

tudjuk, milyen rettenetesen nehéz ma Szerbiában vezető pozícióban maradni, sikeres magánvállalkozóként, üzletemberként boldogulni, figyelembe kell venni. Bizony manapság, ha az embernek nincs valamilyen komoly háttere valahol az uralkodó párt köreiben, nincs semmi esélye az érvényesülésre.

A választásokon tehát nemcsak a politikai meggyőződés jutott kifejeződésre, hanem különböző túlélési technikák keresése. És a kettő nem biztos, hogy minden esetben egybeesik. Különben is, az emberek általában olyankor választják a rossz megoldást, ha a rossz, létező hatalomnak nincs igazi alternatívája. Mert vajon mitől lenne vonzó a magyarság számára az a szerb ellenzék, amely az eddigiek során a kisebbségi jogokat illetően a hatalomnál is szűkkeblűbbnek mutatkozott? Sajnos a magyar pártok sem könnyítenek igazán az emberek gondjain. Nemcsak személyi boldogulásukat illetően, de közösségi értelemben sem. Az autentikus politikai-érdekvédelmi tevékenység helyett inkább csak a pártoskodás árnyoldala jutott kifejeződésre. A hatalomvágy, a rágalmak, a romlottság, a hazudozás, a gerinctelenség elposványosították a vajdasági magyar közéletet, és hitelétől fosztották meg a kisebbségi politikai küzdelmet.

Sajnos tetszik ez nekünk vagy sem, ezzel a helyzettel számolnunk kell. A vajdasági magyarság, ma és itt, hitét veszítve, elbátortalanodva keresi a politikai ingoványos területén a túlélés lehetőségeit. Megeshet, hogy a választások során nem a legjobb döntések születtek. 1994-ben a magyar társadalom nem kis része visszaszavazta a hatalomba korábbi életének megrontóit. De Kis-Jugoszlávia polgáraitól sem mondható el, hogy valós érdekük szerint, hideg fejjel, józan megfontolással döntöttek afelől, hogy ismételten hatalmi pozícióba emelik azokat, akik alkalmasint ország-világ előtt bizonyították a hatalom gyakorlására való alkalmatlanságukat. Kis-Jugoszlávia polgárai a szocialistákra szavaztak akkor is, ha az elmúlt 6 év alatt kétségbeejtően romlottak életkörülményei és perspektívái.

Az emberek tűrnek, szenvednek, tanácstalanul keresik boldogulásuk lehetőségeit, miközben a pártok egymással és önmagukkal vannak elfoglalva. Mindenesetre tény, hogy a kisebbségi politikában új helyzet állt elő, amivel önámítás helyett megmaradásunk érdekében számolnunk kell.

Dr. Hódi Sándor